Qabul qilindi: 16-noyabr 2026-yil • Ma’qullandi: 18-noyabr 2026-yil • Nashr qilindi: 20-noyabr 2026-yil

YANGI O‘ZBEKISTON YOSHLARINING IJODIY RESURSLARGA KIRISHIDAGI IJTIMOIY SHARTLAR
СОЦИАЛЬНЫЕ УСЛОВИЯ ДОСТУПА МОЛОДЁЖИ НОВОГО УЗБЕКИСТАНА К ТВОРЧЕСКИМ РЕСУРСАМ
SOCIAL CONDITIONS OF YOUNG PEOPLE’S ACCESS TO CREATIVE RESOURCES IN NEW UZBEKISTAN

Soxibov Raxmonali Jumadilayevich
Farg‘ona davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi
ORCID: 0009-0007-4592-9859

Annotatsiya. Maqolada Yangi O‘zbekiston yoshlarining ijodiy resurslarga kirishi imkoniyatlar yondashuvi va falsafiy tahlil asosida o‘rganiladi. Resurs mavjudligi, undan foydalanish va mualliflik farqlanadi. Moddiy, hududiy, vaqt, bilim, e’tirof va institutsional shartlarni bog‘lovchi model taklif etiladi. Ijtimoiy adolat bir xil ta’minot orqali emas, turli sharoitdagi yoshlarning mazmunli tanlov imkoniyati orqali baholanadi.

Kalit so‘zlar: Yangi O‘zbekiston; yoshlar; ijodiy resurslar; real imkoniyat; ijtimoiy adolat; raqamli tengsizlik; e’tirof; mualliflik

Аннотация. Доступ молодёжи Нового Узбекистана к творческим ресурсам исследуется на основе подхода возможностей и философского анализа. Различаются наличие ресурсов, их использование и авторство. Модель связывает материальные, пространственные, временные, познавательные и институциональные условия с признанием. Справедливость оценивается через возможность осмысленного выбора.

Ключевые слова: Новый Узбекистан; молодёжь; творческие ресурсы; реальные возможности; социальная справедливость; цифровое неравенство; признание; авторство

Abstract. The article examines young people’s access to creative resources in New

Uzbekistan through the capability approach and social philosophy. It distinguishes resource availability, use and creative authorship. The proposed model connects material, spatial, temporal, cognitive and institutional conditions with recognition. Justice is assessed through meaningful choice across different life circumstances.

Keywords: New Uzbekistan; youth; creative resources; capabilities; social justice; digital inequality; recognition; authorship

KIRISH

Ijodiy resursga ega bo‘lish bilan ijodkor sifatida harakat qila olish o‘rtasida konseptual masofa mavjud. Kompyuter, ustaxona yoki elektron kutubxonaning mavjudligi faoliyat uchun muhim shart bo‘lishi mumkin, biroq undan foydalanish vaqti, bilimi hamda o‘z g‘oyasini maqbul tarzda taqdim etish imkoniyati bo‘lmasa, ushbu resursning ijodiy qiymati to‘liq yuzaga chiqmaydi. Shu sababli yoshlarning texnoestetik madaniyatini o‘rganishda ta’minot miqdoridan tashqari resursni mazmunli faoliyatga aylantirish jarayonini tahlil qilish zarur. Masala aynan shu o‘tishning ijtimoiy shartlarini aniqlashdan boshlanadi.

Maqolada Yangi O‘zbekiston atamasi mamlakatdagi yoshlarning ijodiy ishtiroki va madaniy subyektligini muhokama qilishning normativ konteksti sifatida qo‘llanadi. Muayyan davlat dasturining samaradorligi, hududlarning reytingi yoki aholining qamrov darajasi haqida xulosa chiqarilmaydi. Bunday xulosalar alohida empirik ma’lumot va tegishli hujjatlarni talab qiladi. Tadqiqotning savoli boshqacha: yoshning ijodiy imkoniyati adolatli tarzda kengaymoqda, deb aytish uchun qaysi munosabatlar va shartlar e’tiborga olinishi lozim? Ushbu savol ijtimoiy falsafada erkinlik, tenglik va e’tirofning o‘zaro aloqasiga borib taqaladi.

Berkinov kiberjamiyatning O‘zbekiston kontekstidagi muammolarini ontologik, epistemologik va etik jihatlardan muhokama qilib, raqamli savodxonlik, ijtimoiy tengsizlik va madaniy qadriyatlarning o‘zgarishiga e’tibor qaratadi [1]. Ushbu yo‘nalish raqamli vositani betaraf yordamchi deb qabul qilishning chegarasini ko‘rsatadi. Ijodiy resurslar masalasida ham ulanish, bilish va ishtirok bir xil hodisa emas. Platformaga kirgan yosh mavjud shaklni takrorlashi mumkin; o‘z tajribasini ifodalash uchun esa ushbu shaklning

imkoniyatlari va cheklovlarini tushunishi zarur. Bu farq texnoestetik tahlilning markaziga qo‘yiladi.

Iskandarova talaba yoshlarning qadriyaviy yo‘nalishlarini ijtimoiy-falsafiy muammo sifatida ko‘rib, yosh shaxsning jamiyatdagi qadrini faqat kelgusidagi kasbiy vazifa bilan cheklamaydi [2]. Mazkur maqola bu yondashuvni kengaytirib, ijodiy resurslarga kirishni yoshning hozirgi muallifligi bilan bog‘laydi. Yoshlar kelajak uchun tayyorlanayotgan insonlar bo‘lish bilan birga, bugungi madaniy tajribani yaratadigan va talqin qiladigan subyektlardir. Shuning uchun ijodiy imkoniyatga baho berishda ularning mahsuldorligi bilan bir qatorda savol qo‘yishi, tajriba o‘tkazishi va odatiy shakllarni qayta ko‘rib chiqishi ham hisobga olinishi kerak.

Tadqiqotning maqsadi resurs mavjudligi, undan foydalana olish va ijodiy mualliflikni bir-biridan ajratadigan, lekin ularning aloqasini saqlaydigan tushunchaviy model ishlab chiqishdir. Asosiy tezisga ko‘ra, bir xil resurs taqsimoti turli hayotiy sharoitlarda bir xil erkinlik yaratmaydi. Ijtimoiy adolatning maqbul mezoni yoshlarning bir xil natijaga erishishi ham emas. Ular o‘zlari uchun asosli deb bilgan ijodiy yo‘lni tanlash, o‘rganish, rad etish va qayta boshlash imkoniyatiga ega bo‘lishi kerak. Taklif etilayotgan model ushbu imkoniyatning tarkibiy shartlarini ochadi.

METODLAR

Tadqiqot konseptual tahlil, imkoniyatlar yondashuvi va immanent tanqidga tayanadi. Konseptual tahlil resurs, kirish, foydalanish, mualliflik va e’tirof tushunchalarining chegaralarini aniqlaydi. Immanent tanqid esa ijodiy erkinlikni e’lon qilgan amaliyotning o‘z mezonlari bilan uning shartlarini qiyoslash imkonini beradi. Masalan, hamma uchun ochiq deb belgilangan faoliyatning vaqti yoki tili ayrim ishtirokchilarga mos kelmasa, e’lon qilingan ochiqlik bilan real foydalanish o‘rtasidagi ziddiyat aniqlanadi. Bu misol mavjud tashkilot haqida da’vo emas, tushunchaviy tekshiruv shaklidir.

Robeyns resurslar bilan real imkoniyatlar orasidagi farqni shaxsiy, ijtimoiy va muhitga oid konversiya omillari orqali tushuntiradi. Bir xil vosita turli sharoitdagi kishilar uchun turli faoliyat imkoniyatini yaratishi mumkin [8]. Mazkur maqolada ushbu farq ijodiy faoliyatga

tatbiq etiladi, ammo muallifning umumiy nazariyasi bilan aynan birlashtirilmaydi. Taklif qilinayotgan o‘lchovlar texnoestetik ishtirok uchun tanlangan maxsus tahliliy qurilmadir. Ular turli holatlarda qayta ko‘rib chiqilishi mumkin; universal va yakuniy ijodiy ehtiyojlar ro‘yxati sifatida berilmaydi.

Manbalar korpusi sakkizta 2015-yildan keyingi ilmiy asardan tashkil topdi. Tanlovda mahalliy ijtimoiy-falsafiy tahlil, raqamli tengsizlik, madaniy mehnat, kundalik tajriba va dialogik dizayn yo‘nalishlarining bir-birini to‘ldirishi mezon bo‘ldi. Bu tanlov bibliometrik reprezentativlikni yoki barcha mavjud adabiyotlarning to‘liq sharhini da’vo qilmaydi. Manbalarning nashr rekvizitlari va sahifalari tekshirildi; ularning turli geografik sharoitlarga tegishliligi hisobga olindi. Boshqa mamlakatdagi kuzatilgan aloqalar O‘zbekiston yoshlari uchun bevosita fakt sifatida qabul qilinmadi.

Natijalarni hosil qilish tartibi resursga kirish jarayonini bosqichlarga ajratishdan, har bosqichdagi ehtimoliy to‘siqni tushunchaviy aniqlashdan va to‘siqni yumshatishning normativ shartini belgilashdan iborat bo‘ldi. So‘rovnoma, intervyu yoki statistik hisob o‘tkazilmadi. Jadvalda ko‘rsatilgan to‘siqlar mavjudligi o‘lchangan hodisalar emas; keyingi dala tadqiqotida tekshirilishi mumkin bo‘lgan savollardir. Modelning asoslanganligi ichki izchillik, bir tushunchani boshqasiga almashtirmaslik va qarshi holatlarni tushuntira olish orqali baholanadi. Uning amaliy samarasi esa alohida tekshiruvni talab etadi.

Qo‘lyozma matni va konseptual tahlil loyihasini ishlab chiqishda generativ sun’iy intellektdan foydalanildi. Bibliografik rekvizitlar nashriyotlar, ilmiy jurnallar va universitetlarning ochiq manbalari bilan solishtirildi.

NATIJALAR

Birinchi natija ijodiy resurslarni moddiy mulk doirasidan kengroq tushunish zaruratidir. Ular tarkibiga asbob va mablag‘ bilan birga vaqt, ish joyi, bilim, tanqidiy suhbat, madaniy namuna va ishni namoyish etish maydoni ham kiritiladi. Bu unsurlarning barchasini bir xil narsaga aylantirish nazarda tutilmaydi. Asbobni berish bilan ishonchni yaratish, ma’lumotni yetkazish bilan uni tushunishga yordam berish turli amaliyotlarni talab qiladi. Shuning uchun resurs ta’minotining umumiy hajmi haqidagi tasavvur har bir unsur

qanday faoliyatga xizmat qilishini ko‘rsatmasa, tahlil uchun yetarli bo‘lmaydi.

Resursning mavjudligi birinchi bosqich, undan xabardor bo‘lish esa ikkinchi bosqichdir. Yosh shaxs o‘ziga ochiq vosita, dastur yoki maydon borligini bilmasa, formal taklif uning real imkoniyatiga aylanmaydi. Xabardorlik ham xolis axborot yetib kelishidan ko‘ra murakkabroq: murojaat kimga qaratilgani va ishtirokchi o‘zini unda tanib olishi ahamiyatli. Mualliflik modelida shu sababli axborotning tarqatilishi bilan tushunarli bo‘lishi farqlanadi. Faqat tanish atamalarni biladigan kishiga anglashiladigan e’lon ochiq bo‘lsa ham, boshlovchi uchun amaliy kirishni ta’minlamasligi mumkin.

Kirishning uchinchi bosqichi foydalanishga ruxsat olish, to‘rtinchisi undan amalda foydalana olish, beshinchisi esa ishni mustaqil davom ettirishdir. Ushbu farqlar yordamida bir martalik qatnashish bilan barqaror ijodiy imkoniyat orasidagi tafovut ochiladi. Agar yosh bir vositani faqat tashqi nazorat ostida qo‘llay olsa, keyingi faoliyat uchun bilim va muqobil yo‘lga ega bo‘lmasa, uning ishtiroki yakuniy natijaga qaram bo‘lib qolishi mumkin. Modelda muvaffaqiyatli kirish mustaqil davom ettirish imkoniyatini kengaytirishi bilan baholanadi; doimiy mutaxassis yordamini rad etish talab qilinmaydi.

Moddiy shart pul, uskunaning sifati va xarajatning davomiyligi orqali tahlil qilinadi. Bepul boshlanish keyingi foydalanish ham xarajat talab qilmaydi degani emas. Mazkur tezis aniq xizmat narxi haqida ma’lumot bermaydi; u baholashning vaqt doirasini kengaytiradi. Ijodiy loyiha uchun yo‘l, material, saqlash yoki qayta ishlash xarajati zarur bo‘lsa, kirishni faqat dastlabki to‘lov bilan o‘lchash noto‘liq bo‘ladi. Adolat mezoni sifatida xarajatlarning oldindan tushunarli bo‘lishi va yoshning o‘z imkoniyatiga mos muqobilni tanlay olishi taklif etiladi.

Hududiy shart masofadan tashqari jismoniy foydalanish imkoniyatini ham qamrab oladi. Bir makon yaqin bo‘lsa-da, transport, bino tuzilishi yoki yordamchi vositalar sababli ayrim yoshlar uchun foydalanish qiyin bo‘lishi mumkin. Ushbu mulohaza muayyan hududda bunday to‘siq borligini tasdiqlamaydi; u mavjudlikni imkoniyatdan ajratadigan tekshiruv savolidir. Raqamli taqdimot ayrim masofalarni qisqartirishi mumkin, ammo u moddiy tajriba, tinch ish joyi yoki bevosita muloqotning barcha vazifasini birday

bajarmaydi. Shuning uchun onlayn va jismoniy kirish bir-birining mutlaq o‘rnini bosuvchi yo‘llar sifatida olinmaydi.

Vaqt sharti ijodiy erkinlikning mustaqil o‘lchovi sifatida ajratiladi. Resursdan foydalanish soati o‘qish, mehnat yoki parvarish majburiyatlari bilan to‘qnashsa, nominal ochiqlik cheklanishi mumkin. Shu sababli imkoniyatni tahlil qilishda bo‘sh vaqtning miqdori bilan birga uning boshqarilishi muhim. Yoshning uzluksiz mashq qilishga, xatosini ko‘rib chiqishga va ishni davom ettirishga vaqti bo‘lishi kerak. Tez natija talabi esa izlanishni tayyor shaklni takrorlashga burishi ehtimolini nazariy muammo sifatida ko‘rsatadi. Buni tasdiqlash uchun keyingi tadqiqotda vaqt rejimlari o‘rganilishi lozim.

Bilim sharti texnik tugmalarni bilish bilan cheklanmaydi. Ijodiy muallif vositaning qanday ifoda imkoniyatini ochishini, qanday tanlovlarni oldindan belgilashini va olingan natija qaysi kontekstda ma’no kasb etishini anglay olishi zarur. Bunda texnik ko‘nikma va estetik savodxonlik bir-birini almashtirmaydi. Murakkab dasturdan foydalana olish mustaqil badiiy hukmni kafolatlamagani kabi, nozik did ham texnik to‘siqni o‘z-o‘zidan bartaraf etmaydi. Model shu ikki yo‘nalishning o‘zaro yordamga asoslangan rivojini nazarda tutadi; yoshning kamchiligini faqat individual qobiliyatsizlik bilan izohlashni yetarli deb hisoblamaydi.

E’tirof sharti resursdan foydalangan shaxsning ovozi va mehnati qay tarzda ko‘rinishini belgilaydi. Ish namoyish etilgan bo‘lsa ham, muallifning qaror sababi eshitilmasa yoki uning hissasi anonim xizmat sifatida qabul qilinsa, ishtirokning mazmuni qisqaradi. E’tirof bu yerda har bir ishni maqtashni anglatmaydi. U tanqidning dalilliligini, hissalarning farqlanishini va muallifning javob berish imkoniyatini nazarda tutadi. Yoshning rivojlanishi uchun jiddiy tanqid zarur bo‘lishi mumkin; ayni paytda tanqid uning shaxsini kamsitish yoki kelib chiqishini mezonga aylantirish uchun asos bo‘la olmaydi.

Institutsional shart kirish qoidalari va ularni qayta ko‘rib chiqish imkoniyati bilan belgilanadi. Talablar oldindan anglashilsa, qaror sababi tushuntirilsa va muqobil ishtirok yo‘li bo‘lsa, yosh o‘z harakatini rejalashtira oladi. Qoidaning mavjudligi mustaqillikka doimo qarshi turmaydi: xavfsiz foydalanish va boshqalarning teng ishtiroki uchun ayrim

cheklovlar asosli bo‘lishi mumkin. Masala qoida qaysi maqsadga xizmat qilayotgani hamda maqsadga nisbatan ortiqcha to‘siq yaratmasligidadir. Shu sababli modelda qoidaning barqarorligi bilan uning muhokama qilinishi birgalikda talab etiladi.

1-jadval. Ijodiy resurslarni real imkoniyatga aylantirish shartlari: mualliflik modeli

Ijtimoiy shart	Tekshiruv savoli	Mazmunli imkoniyat	Sifat belgisi
Moddiy	Davom etish xarajati qanday?	Maqbul vositani tanlash	Xarajatning tushunarliligi
Hududiy	Makon amalda ochiqmi?	Qulay shaklda qatnashish	Jismoniy va raqamli moslik
Vaqt	Mashq uchun vaqt bormi?	Ishni qayta boshlash	Moslashuvchan foydalanish
Bilim	Vosita va ma’no anglashiladimi?	Mustaqil o‘zlashtirish	Yordam va tushuntirish
E’tirof	Muallifning ovozi eshitiladimi?	Ishini talqin qilish	Dalilli tanqid va javob
Institutsional	Qoida asoslimi?	Qarorga ta’sir ko‘rsatish	Ochiq mezon va qayta ko‘rish

Chernysh raqamlashuvning ijtimoiy oqibatlarini tengsizlik va kutilmagan xavflar nuqtayi nazaridan muhokama qiladi [3]. Bu muhokama raqamli resurs ko‘payishi adolatni avtomatik ta’minlaydi degan xulosani savol ostiga qo‘yadi. Korotaev esa Rossiya ma’lumotlari asosida media iste’moli, ijtimoiy holat va siyosiy qarashlar o‘rtasidagi vositalangan aloqani o‘rganadi [4]. Uning natijasi bu maqolada O‘zbekiston uchun ko‘chirilmaydi. Har ikki manbaning tahliliy ahamiyati texnik ulanishning ortida ijtimoiy farqlar va muloqot tuzilmalari borligini hisobga olish zaruratida namoyon bo‘ladi.

Ushbu mulohazalar asosida tuzilgan matritsa oltita shartni o‘zaro almashtirmasdan qiyoslashga imkon beradi. Qimmat uskunaning mavjudligi tushunarsiz qoida o‘rnini, qulay jadval esa kamsituvchi baholashning zararini qoplay olmaydi. Shuning uchun barcha o‘lchovlarni qo‘shib, yagona adolat koeffitsiyentini hisoblash taklif qilinmaydi. Har bir shart uchun alohida savol, maqbul imkoniyat va tekshirishga yaroqli belgi beriladi. Jadvaldagi belgilar kelgusida sifat tadqiqoti vositalarini ishlab chiqishga yordam berishi mumkin, ammo ular hozirning o‘zida validatsiyalangan o‘lchovlar deb taqdim etilmaydi.

Ikkinchi natija tenglikni aynan bir xil ta’minot bilan tenglashtirmaslikdir. Bir yoshga vosita yetarli bo‘lsa, boshqasiga undan foydalanish uchun tarjima, moslashtirilgan material yoki qo‘shimcha vaqt kerak bo‘lishi mumkin. Bunday farqlangan yordam o‘z-o‘zidan imtiyozli muomala degani emas; u bir xil mazmunli imkoniyatga yaqinlashtirishga xizmat qilishi mumkin. Biroq har qanday farqlash asoslanishi va uning maqsadi tushuntirilishi kerak. Modelda individual ehtiyojni ko‘rish bilan shaxsni doimiy yordamga muhtoj toifa sifatida belgilab qo‘ymaslik o‘rtasida muvozanat talab etiladi.

Uchinchi natija ijodiy resursning kollektiv tomonini aniqlashdir. Ustaxona, kutubxona yoki umumiy raqamli maydon alohida foydalanuvchilar foydalanadigan narsalar yig‘indisidan tashqari muloqot va o‘zaro o‘rganish shartidir. Biroq jamoaviylik individual mualliflikni yutib yubormasligi kerak. Birgalikdagi ishda kim tashabbus ko‘rsatgani, kim texnik yordam bergani va kim qaror chiqargani haqida ochiq kelishuv muhim. Bu talab barcha hissalarni teng deb e’lon qilmaydi. U hissalarning turlicha ekanini hisobga olib, ko‘rinmas mehnatni va ishtirokdan chiqish huquqini tahlilga kiritadi.

Manzini dialogik dizaynda muammoni tez hal qilish yoki ishtirok faktini o‘z-o‘zicha yetarli deb bilish bilan cheklanmasdan, sifat mezonlari va umumiy yo‘nalish haqida munozara zarurligini asoslaydi [7]. Mazkur maqoladagi ijodiy kirish tushunchasi ham shunga yaqin talabni qo‘yadi: yosh tayyor vazifani bajarish bilan birga vazifaning o‘zini muhokama qilish imkoniyatiga ega bo‘lishi kerak. Bunday ishtirok malaka farqini yo‘q qilmaydi. Mutaxassis bilimining ahamiyati saqlanadi, ammo u qarorning barcha qadriyaviy asoslarini yolg‘iz belgilash vakolatiga aylantirilmaydi.

To‘rtinchi natija ma’lumotga asoslangan boshqaruv bilan ishtirokchining yashalgan tajribasini farqlashdir. Kennedy kundalik ma’lumotlashuv tajribasini, kishilarning o‘zlari adolatli shartlarni qanday tushunishini va hissiy javoblarini hisobga olish zarurligini ilgari suradi [5]. Bundan mazkur tadqiqot uchun chiqariladigan xulosa shuki, ro‘yxatdan o‘tish yoki bajarilgan topshiriqlar qaydi ishtirokning barcha ma’nosini bermaydi. Yosh resursdan foydalanganini qayd etishi bilan birga o‘zini qanchalik erkin, tushunilgan yoki cheklangan his qilganini izohlashi mumkin. Bu izoh statistik ko‘rsatkichning o‘rnini egallamaydi, uning

talqinini aniqlashtiradi.

Ijodiy muvaffaqiyatni daromad yoki bandlikka qisqartirish ham modelning chegaraviy savollaridan biridir. Oakley ijodiy iqtisodiyot haqidagi tor o‘sish va ish o‘rinlari diskursi madaniy tengsizlikni ko‘rishga xalaqit berishini tanqid qilib, rivojlanishning plyuralistik talqinini yoqlaydi [6]. Mazkur maqola daromadning ahamiyatini rad etmaydi. Uning taklifi shuki, ijodiy faoliyatning madaniy xotira, o‘zini tushunish, til tajribasi va jamoat muloqotiga qo‘shgan hissasi ham mustaqil baholanishi kerak. Aks holda bozor talabiga mos kelmaydigan, lekin mazmunli izlanish resursga loyiq emasdek ko‘rinishi mumkin.

Model ijodiy faoliyatdan vaqtincha voz kechishni ham erkin tanlov doirasida ko‘radi. Har bir yosh bir xil darajada faol bo‘lishi yoki resursdan albatta mahsulot chiqarishi shart degan talab imkoniyatni majburiyatga aylantiradi. Shaxs tajriba qilib ko‘rishi, boshqa yo‘nalishni tanlashi yoki o‘z ishini ommaga ko‘rsatmasligi mumkin. Shu bilan birga, jamoaviy resursdan foydalanishda boshqalarning vaqtini va mehnatini hurmat qilish talabi saqlanadi. Erkinlik o‘zaro kelishuvsiz harakat qilish emas, asoslangan qoida ichida mazmunli muqobillarga ega bo‘lish sifatida tushuniladi.

MUHOKAMA

Taklif etilgan yondashuvga birinchi e’tiroz uning resurslarni taqsimlashni haddan tashqari murakkablashtirishidir. Agar har bir ehtiyoj alohida ko‘rilsa, umumiy qoida yaratish qiyinlashishi mumkin. Bu e’tirozga javoban model asosiy kirish kafolatlari bilan moslashuvchan yordamni farqlaydi. Ochiq axborot, tushunarli talab va kamsitmaydigan munosabat umumiy mezon bo‘lishi mumkin; foydalanish vaqti yoki material shakli esa sharoitga ko‘ra moslashtiriladi. Bunday yondashuv har bir qarorni cheksiz muzokaraga aylantirmaydi, balki bir xillik qaysi nuqtada adolatsiz oqibatga olib kelishi mumkinligini tekshirishni talab qiladi.

Ikkinchi e’tiroz ijodiy erkinlikni baholashning subyektivligiga taalluqlidir. Yosh o‘zini erkin deb his qilsa ham, mavjud muqobillar cheklangan bo‘lishi mumkin; aksincha, ko‘p muqobil mavjudligi unga mazmunli tanlovni osonlashtirmasligi mumkin. Shu sababli faqat qoniqish darajasi bilan cheklanilmaydi. Taklif etilgan modelda subyektning izohi tashqi

shartlar, mavjud muqobillar va tanlovning qaytarilishi bilan birga ko‘riladi. Ushbu uch yo‘nalish o‘zaro mos kelmasligi mumkin. Aynan bunday nomuvofiqlik keyingi empirik tadqiqot uchun muhim savol bo‘lib, oldindan yo‘q qilinadigan xato deb hisoblanmaydi.

Uchinchi e’tiroz mahalliy madaniy sharoitga moslashish va umumiy adolat mezonlari orasidagi taranglikdir. Bir jamoada ma’qul bo‘lgan ifoda shakli boshqasida boshqacha qabul qilinishi mumkin. Biroq madaniy farq yoshning ovozini umuman eshitmaslikka yetarli asos bo‘la olmaydi. Model umumiy shaklni majburlamaydi, lekin talablarning tushuntirilishi, tanqidga javob berish va o‘z ishining talqinida qatnashish imkoniyatini himoya qiladi. Shunday yo‘l bilan mahalliy tajriba o‘zgarmas meros sifatida emas, yoshlar ham mazmun yaratishda ishtirok etadigan tirik munosabat sifatida o‘rganiladi.

Yangi O‘zbekiston kontekstiga qo‘llashda avvalo tahlilning birliklarini aniqlash lozim. Barcha yoshlarni bitta o‘rtacha subyekt sifatida olish o‘qish, mehnat, yashash joyi va oilaviy majburiyatlarning turli birikmalarini yashirishi mumkin. Shu sababli keyingi izlanishda shaxslar faqat yosh oralig‘i yoki ta’lim maqomi bilan tasniflanmasligi tavsiya etiladi. Ularning resursdan foydalanish ketma-ketligi va bir bosqichdan ikkinchisiga o‘tish imkoniyati ham kuzatilishi kerak. Bu taklif mavjud guruhlar o‘rtasida qanday farq borligini oldindan aytmaydi; farqni aniqlash uchun savolni to‘g‘ri qo‘yadi.

Fikriy tajriba sifatida bir xil dasturdan foydalanish imkoniyati berilgan ikki yoshni tasavvur qilish mumkin. Birida ishni davom ettirish uchun vaqt va tinch joy bor, ikkinchisida esa bunday shartlar cheklangan. Dasturga teng kirish ularning ijodiy yo‘lini tenglashtirmaydi. Shu bilan birga, ikkinchi yoshning o‘ziga xos hayotiy tajribasi dasturga boshqa mazmun olib kirishi mumkin. Demak, yordamning maqsadi uni birinchi yoshga o‘xshatish emas, uning o‘z tajribasini ifodalashiga to‘sqinlik qilayotgan shartni yumshatishdir. Misol tenglikni o‘xshashlikdan ajratishga xizmat qiladi.

Resurslarni tanlov asosida taqsimlash masalasi ham ikki tomonlama. Yetuk loyiha sifatini hisobga olish asosli bo‘lishi mumkin, ammo kirish uchun avvaldan mukammal ish talab qilinsa, boshlovchi shu mukammallikni rivojlantirish vositasidan mahrum qoladi. Mualliflik yondashuvi o‘rganish uchun kirish bilan yakuniy mahsulotni qo‘llab-

quvvatlashni farqlashni taklif qiladi. Ularning mezonlari bir xil bo‘lmasligi mumkin. Birinchisida o‘rganish ehtiyoji va imkoniyat, ikkinchisida loyiha sifati va asoslangan reja ko‘proq ahamiyat kasb etadi. Bu farq imtiyozni yashirishga emas, baholash maqsadini ochiq ko‘rsatishga xizmat qiladi.

Ko‘rinish va nazorat o‘rtasidagi munosabatda ham ehtiyotkorlik zarur. Ijodiy ishni ommalashtirish e’tirof imkonini berishi mumkin, ammo har bir qatnashuvni majburiy namoyishga aylantirish shaxsning tanlovini toraytiradi. Modelda ishtirok haqida zarur axborot bilan shaxsiy tajribani to‘liq oshkor etish farqlanadi. Yosh o‘z ishini qanday nomlash, qaysi bosqichda ko‘rsatish va kim bilan muhokama qilish haqida asosli ovozga ega bo‘lishi kerak. Ushbu me’yor muayyan huquqiy tartibning tavsifi emas; ijodiy mustaqillikni tahlil qilish uchun taklif etilayotgan axloqiy mezondir.

Amaliy tadqiqot uchun faqat faol qatnashgan yoshlarni tinglash yetarli bo‘lmaydi. Resursdan foydalanishni boshlamagan, yo‘lda to‘xtagan yoki qaytib kelmagan kishilarning izohi ham kirish shartlari haqida muhim savollar tug‘diradi. Ularning barchasini passiv deb belgilash sababni oldindan hal qilib qo‘yadi. Keyingi tadqiqotda rad etishning ixtiyoriyligi, muqobil faoliyatning mavjudligi va yo‘l davomida uchragan to‘siqlar farqlanishi lozim. Bunday dizayn taklif etilgan modelning zaif nuqtalarini ham aniqlashi mumkin: ayrim o‘lchovlar bir-biriga qo‘shilishi yoki yangi shartlar kiritilishi ehtimoli ochiq qoldiriladi.

Tadqiqotning chegarasi mamlakat miqyosidagi holatni baholash uchun ma’lumot taqdim etmasligidir. Maqola me’yoriy savollarni aniqlashtiradi va ularning bir-biriga bog‘liqligini asoslaydi. Madaniy resurslardan foydalanishning haqiqiy ko‘lami, guruhlararo tafovutlar va taklif etilgan yordamning natijasi alohida tekshirilishi kerak. Shunga qaramay, konseptual aniqlik amaliy o‘lchash uchun zarur: nimani kirish deb atashimiz aniqlanmasdan, qamrov haqidagi ko‘rsatkichning ma’nosi ham noaniq qoladi. Modelning foydasi aynan resurs hisobidan ijodiy subyektning real imkoniyatini o‘rganishga o‘tish uchun izchil savollar berishidadir.

XULOSA

Yangi O‘zbekiston yoshlarining ijodiy resurslarga kirishini tahlil qilishda resurs

mavjudligi, undan amalda foydalanish va ijodiy mualliflikni farqlash zarurligi asoslandi. Mazkur farqlash texnik ta’minotning ahamiyatini saqlagan holda uni yosh subyektning mazmunli tanlovi bilan bog‘laydi. Maqolada moddiy, hududiy, vaqt, bilim, e’tirof hamda institutsional shartlardan iborat mualliflik modeli taklif etildi. Ushbu shartlar bir-birini to‘liq almashtirmaydi; bir yo‘nalishdagi keng imkoniyat boshqasidagi jiddiy to‘siqni avtomatik bartaraf qilmaydi. Shuning uchun adolatni yagona ko‘rsatkich yoki bir xil ta’minot orqali baholash yetarli emas. Yoshlarning turli hayotiy sharoitlarini hisobga olgan yordam ularning barchasini bir xil natijaga yo‘naltirish uchun emas, o‘z ijodiy yo‘lini tanlash imkoniyatini kengaytirish uchun asoslanishi kerak. Tadqiqot ijodiy ishtirokni tayyor topshiriqni bajarishdan kengroq tushunib, vazifani muhokama qilish, o‘z hissasini izohlash va faoliyatdan asosli ravishda voz kechishni ham qamrab oladi. Taklif etilgan matritsa empirik o‘lchov natijasi emas, keyingi izlanish uchun tushunchaviy vositadir. Uni tekshirishda faol ishtirokchilar bilan birga foydalanishni boshlamagan yoki davom ettirmagan yoshlarning tajribasini ham o‘rganish tavsiya qilinadi. Amaliy ahamiyat resurslar sonini sanash bilan cheklanmay, ularning kim uchun, qaysi shartda va qanday mustaqillik yaratishini aniqlashdadir. Bunda yosh shaxsning qadri tayyor mahsulot, iqtisodiy samara yoki ommaviy e’tirof bilan to‘liq o‘lchanmaydi. Ijodiy imkoniyatning adolatli tashkil etilishi yoshlarning o‘z tajribasini madaniy ma’noga aylantirishida teng qadrli subyekt sifatida qatnashishini ta’minlaydigan shartlar orqali baholanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Berkinov O. T. (2025). Kiberjamiyatning paydo bo‘lishi bilan bog‘liq muammolarning ijtimoiy-falsafiy tahlili. Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universitetining axborotnomasi, 3(70). (p. 249–251).

2. Iskandarova D. (2024). Talaba yoshlar xususiyatlarini o‘rganishning ijtimoiy-falsafiy jihatlari. Jamiyat va innovatsiyalar, 5(10/S). (p. 144–154). DOI: 10.47689/2181-1415-vol5-iss10/S-pp144-154

3. Черныш М. Ф. (2021). Цифровизация и неравенство. Информационно-аналитический бюллетень (ИНАБ), 4. (p. 4–16). DOI: 10.19181/INAB.2021.4.1

4. Коротаев С. А. (2021). Цифровая сегментация как механизм связи социальной и идеологической позиций. Информационно-аналитический бюллетень (ИНАБ), 4. (p. 17–27). DOI: 10.19181/INAB.2021.4.2

5. Kennedy H. (2018). Living with Data: Aligning Data Studies and Data Activism Through a Focus on Everyday Experiences of Datafication. Krisis: Journal for Contemporary Philosophy, 38(1). (p. 18–30). DOI: 10.21827/krisis.38.1.37184

6. Oakley K. (2016). Whose Creative Economy? Inequality and the Need for International Approaches. Les Enjeux de l’information et de la communication, 17(2). (p. 163–171).

7. Manzini E. (2016). Design Culture and Dialogic Design. Design Issues, 32(1). (p. 52–59). DOI: 10.1162/DESI_a_00364

8. Robeyns I. (2017). Core Ideas and the Framework. Wellbeing, Freedom and Social Justice: The Capability Approach Re-Examined. Chapter 2. Cambridge: Open Book Publishers. (p. 21–88). DOI: 10.11647/OBP.0130.02